

Тетяна ІВАШКОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРИКОРДОННОЇ ПОЛІЦІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті актуалізовано питання забезпечення якості професійної підготовки фахівців прикордонної поліції країн Європейського Союзу. Особлива увага приділяється аналізу процесу реформування змісту освіти шляхом впровадження освітніх стандартів підготовки прикордонників на основних принципах Болонської декларації та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя.

***Ключові слова:** професійна підготовка, якість вищої освіти, стандарти якості, компетенції.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Якість освіти відіграє значну роль у сучасному світі, як життєво важлива складова культурного, соціального, економічного і політичного розвитку людства. В контексті інтеграційних процесів Європейського освітнього простору країни-учасниці Болонського процесу усвідомили важливість питання щодо покращення практичної діяльності із забезпечення та моніторингу якості освіти, яка визнається необхідною передумовою існування в суспільстві знань. Така діяльність передбачає виважену політику на державному, регіональному та інституційному рівнях щодо правового, наукового та методичного супроводу освітніх реформ.

В умовах зростання обсягу знань, міжнародного співробітництва у безпековій сфері, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, ускладненням суспільних зв'язків, визначенням нових стратегічних завдань для прикордонних органів актуальним постає питання оновлення вимог та підвищення рівня їх професійної підготовки. Саме тому, завданнями вищої освіти є формування життєвих та професійних компетенцій майбутніх фахівців,

шляхом впровадження інноваційних систем навчання з використанням найкращих надбань європейських практик підготовки фахівців прикордонної поліції, аналізу результатів освітньої діяльності на основі порівняння кінцевого результату з визначеною метою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питанню забезпечення системи якості вищої освіти та формулювання підходів до оцінювання її рівня приділено значну увагу у наукових доробках сучасних дослідників. Питаннями наукового обґрунтування забезпечення та моніторингу якості вищої освіти проводили у своїх працях вітчизняні та зарубіжні дослідники (О. Байназарова, О. Величко, Д. Грін, В. Зінченко, В. Кремень, О. Локшина, Н. Лук'янченко, С. Пинчук, С. Пліскановський, В. Ракчєєва, Н. Сидорчук, О. Чемерис, Л. Харвій, О. Цюк та ін.).

Метою статті є розгляд питання щодо забезпечення якості професійної підготовки фахівців прикордонної поліції країн Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення якості вищої освіти в Європейському співтоваристві позиціонується як найважливіше завдання освітньої політики держав, що супроводжується оптимізацією підходів у формуванні навчальних програм на основі загальноприйнятих стандартів; визначенні критеріїв оцінювання результатів навчання; забезпеченні автономії вищих навчальних закладів, зокрема у виборі форм та методів навчання, для успішного досягнення мети освітньої діяльності; відповідальністю суб'єктів навчальної діяльності за її результати; мотивацією викладачів і слухачів до інноваційного розвитку системи навчання; відкритістю та прозорістю у проведенні внутрішнього і зовнішнього оцінювання якості навчання тощо.

Створення та впровадження систем забезпечення якості освіти супроводжується глобальними реформами у даній сфері. Розширення доступу до вищої освіти надає закладам вищої освіти можливість використовувати все більш різноманітний індивідуальний досвід. Відповідь на різноманітність і

зростаючі очікування вимагає від вищої освіти фундаментальних змін у її наданні; це потребує більш студентоцентрованого підходу до навчання і викладання, включаючи гнучкі навчальні траєкторії та визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами. Самі заклади вищої освіти стають більш різноманітними за своїми місіями, способами надання освіти та співпраці, включаючи зростання інтернаціоналізації, цифрове навчання та нові форми надання освітніх послуг [1].

Дослідження поняття «якість освіти» здійснюють дослідники різних наукових шкіл, розглядаючи її як економічну, політичну, соціальну, педагогічну категорію. У вітчизняній педагогічній науці О. Чемерис, Н. Сидорчук сформулювали наступну дефініцію: якість освіти є квінтесенцією: сутності поняття, процедур діагностування, аналізу явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу, при умові відповідності особистісної і суспільної мети освіти; політичної стратегії її розвитку в контексті вітчизняних і світових тенденцій; закономірностей менеджменту освіти на всіх її рівнях управління – державному, регіональному, муніципальному, інституційному (локальному), особистісному тощо [2]. На переконання О. Байназарової та В. Ракчєєвої якість – це відповідність деяким заданим стандартам, а управління якістю – це приведення системи до визначеного стандарту. Якість освіти – це сукупність властивостей системи освітньої галузі, що відповідає сучасним вимогам педагогічної теорії та практики й спроможну задовольнити освітні потреби особистості, суспільства, держави [3, с. 8].

У зарубіжній теорії та практиці акцент здійснюють на побудові моделей якості вищої освіти. Зокрема Л. Харвій і Д. Грін виокремлюють п'ять аспектів поняття якості вищої освіти: виключність (прагнення бути кращим за інших); досконалість або стабільність, придатність до певних цілей (відповідність вимогам замовників, потребам або бажанням), співвідношення з ціною (можливість та термін повернення інвестицій у вищу освіту) [4, с. 10].

Європейське освітнє співтовариство визначило поняття «якість в сфері вищої освіти» (quality in higher education) на першій в історії Всесвітній конференції з вищої освіти, організованої ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)) у 1998 році, за результатами проведення якої було прийнято «Всесвітню декларацію про вищу освіту для XXI століття». В змісті статті 11 зазначено, що «якість в сфері вищої освіти є багатовимірною концепцією, яка повинна охоплювати всі його функції і види діяльності: навчальні і наукові програми, наукові дослідження та стипендії, штатний розклад, студентів, будівлі, споруди, обладнання, сферу послуг для суспільства і академічне середовище» [5]. При цьому акцентовано увагу на необхідності проведення внутрішнього моніторингу і зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти, які повинні бути проведені відкрито незалежними фахівцями, якщо це можливо з використанням міжнародного досвіду, з огляду на життєво важливе значення цих дій для підвищення якості освіти.

Актуалізація питання про якість освіти в останнє десятиліття зумовлена рядом причин. По-перше, держави надають більшої автономії навчальним закладам у питаннях визначення стандартів підготовки фахівців з урахування потреб відповідних галузей виконуючи в окремих випадках функції координації діяльності між ними. По-друге, в освітніх системах країн ЄС відбувається відхід від моніторингу рівня якості освіти в процесі здійснення освітньої діяльності та суміщення акцентів на діагностування її результатів.

Іншими словами, основними в оцінці ефективності освітньої діяльності вищих навчальних закладів стають не планування і реалізація навчального процесу (зміст навчальних планів, навчальний час тощо), а результати освіти. При цьому центр уваги все відчутніше зміщується із самого процесу навчання на компетентнісний підхід із орієнтацією на професійну й особистісну підготовленість і в першу чергу до працевлаштування випускників, що й повинно бути критерієм результату освіти. У цих умовах механізми

забезпечення якості стають центральною складовою подібного управління системою освіти за результатами [6, с. 4].

Однією із складових концепції якості вищої освіти, закріплених в межах Болонського процесу, є гарантування якості вищої освіти шляхом розроблення стандартів, опрацювання процедурних та прикладних аспектів їх впровадження. Відомо, що забезпечення якості освіти нерозривно пов'язано із поняттям освітні стандарти, які є основою для оцінювання якості освіти та відповідності рівня професійної підготовки.

Важливим документом у сфері формування Європейської системи забезпечення якості вищої освіти стали «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (The Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG)), що були прийняті у 2005 році міністрами, які відповідають за вищу освіту, на пропозицію, підготовлену Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA)) спільно з Європейським союзом студентів (European Students' Union (ESU)), Європейською асоціацією закладів вищої освіти (European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE)) та Європейською асоціацією університетів European University Association (EUA). Ключова мета «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти» (ESG) – сприяти спільному розумінню забезпечення якості навчання і викладання, не зважаючи на кордони та між усіма стейкхолдерами. Стандарти відігравали і відіграватимуть важливу роль у розвитку національних та інституційних систем забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (the European Higher Education Area (EHEA)) та у транскордонній співпраці. Опікування процесами забезпечення якості, особливо зовнішніми, дозволяє європейським системам вищої освіти демонструвати якість і підвищувати прозорість, таким чином допомагаючи побудові взаємодовіри і кращому визнанню кваліфікацій, програм та інших складових вищої освіти.

ESG не є стандартами якості, чи приписами щодо того, як необхідно втілювати процеси забезпечення якості, але вони надають орієнтири, охоплюючи аспекти, які є вирішальними для успішного забезпечення якості та навчальних середовищ у вищій освіті [7, с. 5–6]. У цьому контексті слід зазначити, що європейська система вищої освіти ґрунтувалась на основі урахування пропозицій та вимог кінцевих споживачів освітніх послуг, а саме, одержувачів освітніх послуг, слухачів, роботодавців, враховувала потреби конкретних галузей виробництва чи надання послуг у відповідних фахівцях.

«Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» мають такі цілі:

– вони встановлюють спільні рамки щодо систем забезпечення якості для навчання і викладання на європейському, національному та інституційному рівні;

– вони уможливають забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти;

– вони підтримують взаємну довіру, таким чином сприяючи визнанню та мобільності у межах та поза національних кордонів;

– вони надають інформацію щодо забезпечення якості у ЕНЕА [7, с. 7].

За результатами аналізу особливостей систем підготовки прикордонників країн ЄС встановлено, що кожна країна розробляє програми навчання з урахуванням національних традиційних підходів у системі підготовки правоохоронців. Саме освітні стандарти стали фундаментом у побудові системи відповідних компетенцій в межах прикордонної освіти і професійної підготовки. Вони реалізують принципи забезпечення якості результатів навчання і визнання на національному та європейському рівні.

Освітні стандарти підготовки прикордонників засновані на галузевій структурі кваліфікацій (the Sectoral Qualifications Framework (SQF)) та базуються на основних принципах Болонського і Копенгагенського процесів та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (the European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF)). Вони включають в себе

підбір загальних базових навчальних програм і курсів для прикордонної освіти і професійної підготовки, що охоплюють всі етапи проходження служби.

SQF підтримують національну інтеграцію всіх загальних навчальних програм, так як вони пропонують конкретні рекомендації для підготовки прикордонників. За рахунок цього забезпечується порівнянність кваліфікацій. Будучи специфічними для прикордонної сфери, SQF для охорони кордонів створює синергію в межах підготовки європейської спільноти правоохоронців і сприяє міжвідомчому співробітництву та координації в галузі підготовки фахівців для правоохоронних органів [8]. У цій площині за ініціативою агенції Фронтекс, з метою забезпечення досягнення оптимізації у системах національної підготовки прикордонників, підвищення якості підготовки та побудови партнерських відносин між країнами було ініційовано питання розроблення навчальних програм для усіх рівнів підготовки прикордонників ЄС: універсальну навчальну програму для базової підготовки прикордонників, навчальну програму для середнього рівня підготовки прикордонників та навчальну програму вищого рівня освіти і професійної підготовки – магістра в галузі стратегічного прикордонного управління.

Основними засадами для забезпечення якості підготовки фахівця є у першу чергу якість базової підготовки. У результаті плідної співпраці представників різних наукових кіл було розроблено Універсальну навчальну програму для базової підготовки прикордонників (**Common Core Curriculum for Border Guard Basic Training (CCC BASIC)**). В межах цієї програми запропоновано вимірювальні загальні стандарти на рівні SQF 4-5 для фахівців правоохоронних органів в ЄС. Вона адресована національним навчальним закладам, викладачам та слухачам у всіх державах-членах ЄС. Зміст включає в себе загальну частину і різні модулі для дій на морських, повітряних і сухопутних кордонах. Це перший спільний навчальний план, що включає загальні навички і компетенції (як загальні стандарти) для базової підготовки співробітників правоохоронних органів в ЄС.

Універсальна основна навчальна програма для середнього рівня підготовки прикордонників ЄС (**Common Core Curriculum for EU Mid-Level Border Guards (CCC MID-LEVEL)**) спрямована на усунення розбіжностей між теоретичними та практичними вимогами підготовки прикордонників середньої ланки. Документ має модульну структуру, що містить основний набір стандартів підготовки на рівні SQF 6 . Модулі призначені для інтеграції в існуючі національні програми на гнучкій основі. CCC для середнього рівня тісно пов'язана з системою оперативної підготовки офіцерів середньої ланки (MLC). Тому з метою забезпечення набуття відповідних компетенцій для фахівців середньої ланки органів європейської прикордонної служби було розроблено оперативний тренінг для середньої ланки (**Operational Training for mid-level officers (EBGT MLC)**). Він сприяє загальному підходу ЄС до інтегрованого управління кордонами, що полегшує можливість взаємодії, координації та мобільності в управлінні кордонами і налагодженню співробітництва в межах ЄС.

Результатом діяльності Фронтекс є також розробка Універсальної навчальної програми вищого рівня освіти і професійної підготовки прикордонників – магістрів в галузі стратегічного управління кордонами. Для досягнення цієї мети більше ніж 20 держав-членів, асоційованих держав шенгенської зони і організацій-партнерів доклали зусиль, здійснили обмін знаннями та досвідом, щоб сформувану європейську прикордонну вищу освіту.

Програмою передбачено вивчення десяти модулів, кожен з яких складається з одного тижня інтенсивного навчання часу в іншому університеті. Крім того, магістри повинні завершити свою наукову роботу, отримуючи інформацію з багатих онлайн-ресурсів і віртуального навчального середовища. Після закінчення школи, магістри нагороджуються дипломом європейського зразка в галузі стратегічного управління кордонами, який видається всіма академічними партнерами та визнають ступінь магістра на міжнародному рівні [8].

Як було зазначено, розробка та впровадження освітніх програм професійної підготовки прикордонників країн ЄС базувались на концепції навчання впродовж життя, визначальною ідеєю якої є безперервний процес набуття та оновлення знань, умінь та навичок з використанням різноманітних способів, можливість розширювати межі базової підготовки, формувати та удосконалювати професійні компетентності та загальну культуру особистості. Саме тому основними шляхами реалізації цієї концепції в межах прикордонної підготовки є оптимізація системи базової та професійної підготовки прикордонників, оновлення змісту навчальної діяльності, створення інтегрованих навчальних програм та курсів підготовки на основі компетентнісного підходу з урахуванням специфіки службової діяльності, спрямованих на потреби прикордонних відомств.

Висновки. Безперечно, завданням будь-якої сучасної держави є необхідність актуалізації державної політики на удосконалення системи вищої професійної освіти та підвищення рівня її якості. Досягнення високих результатів у цій площині забезпечить як динамічний розвиток суспільства в цілому, так і можливість кожної особистості реалізувати власний інтелектуальний потенціал з урахуванням перспектив кар'єрного зростання, бути самодостатньою, створити передумови для саморозвитку і самовдосконалення.

Слід погодитись, що метою визначення професійних компетенцій майбутніх офіцерів прикордонної поліції та структурованого підходу до їх формування, є результат набуття знань, умінь та навичок, що дозволять на високому професійному рівні досягати вагомих результатів та допоможуть самостійно здобувати ці знання впродовж усього життя. Особистість буде готова до пошуку нових знань та самостійного формування пріоритетних життєвих та професійних компетентностей.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Перспективами подальших наукових пошуків є дослідження та впровадження компетентнісного підходу в професійній підготовці фахівців прикордонної поліції ЄС в напрямі

покращення якості змісту освіти в порівняльно-педагогічному аспекті.

Список використаної літератури

1. Communication from the European Commission : Opening up Education : Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources, COM(2013) 654 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/news/doc/openingcom_en.pdf.

2. Чемерис О. А., Сидорчук Н. Г. До проблем підвищення якості вищої освіти в контексті вимог європейського освітнього простору / О. А. Чемерис, Н. Г. Сидорчук // Проблеми підвищення якості освіти у контексті Євроінтеграційних процесів: досвід, інновації, перспективи: зб. наук.-метод. праць; за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 28 – 36.

3. Байназарова О. О., Ракчєєва В. В. Моніторинг та оцінювання якості освіти : Методичний посібник. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 58 с.

4. Harvey L. Defining quality / L. Harvey, D. Green // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1993. – V. 18 (1). – P. 9–34.

5. World declaration on higher education for the twenty-first century: vision and action [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm

6. Бабин І. І. Забезпечення якості вищої освіти: європейський, національний та інституційний рівні / І. І. Бабин // Наука і освіта. – 2011. – № 1. – С. 7–14.

7. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ «ЦС», 2015. – 32 с.

8. Educational Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://frontex.europa.eu/training/educational-standards>.

Івашкова Т. Обеспечение качества профессиональной подготовки специалистов пограничной полиции стран Европейского Союза

В статье актуализировано вопрос обеспечения качества профессиональной подготовки специалистов пограничной полиции стран Европейского Союза. Особенное внимание уделено анализу процесса реформирования содержания образования через внедрение образовательных стандартов подготовки пограничников на основных принципах Болонской декларации и Европейской рамки квалификаций для обучения на протяжении жизни.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, качество высшего образования, стандарты качества, компетенции

Ivashkova T. Ensuring the quality of professional training of the EU border police personnel

The article underlines the significance of the quality of education in the modern world as a vital component of cultural, social, economic and political development of mankind. In the context of the integration process of the European educational area, Bologna member states have realized the importance of the issue of improving the practical activity aimed at ensuring and monitoring education quality, which is considered to be a prerequisite to existence of knowledge in the society. Concerning legal, scientific and methodological support of educational reforms, this activity provides a balanced policy at national, regional and institutional levels.

It has been determined that updating of the requirements and improvement of border guards' professional training becomes a topical question in terms of knowledge growth, international cooperation in the security sphere, development of information and communication technologies, increasing complexity of social relationships, setting of new strategic objectives for border authorities. Therefore, the main task of higher education is to develop life-related and professional competences of future professionals through introduction of innovative training systems, using best practices of European border police specialists' training and analysis of educational activities based on comparing of set goals with the results achieved.

It has been revealed that educational standards are the foundation in creating a system of relevant competences within the framework of border education and professional training. They implement the principles of quality and recognition of learning outcomes at both national and European levels. Educational standards for training of border guards are established on the Sectoral Qualifications Framework (SQF) and are based on the major principles of the Bologna and Copenhagen processes as well as on the European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). They include a selection of basic common training programs and courses for border guards' education and professional training, covering all stages of service.

The ESG have the following purposes: they set a common framework for quality assurance systems for learning and teaching at European, national and institutional level; they enable the assurance and improvement of quality of higher education in the European higher education area; they support mutual trust, thus facilitating recognition and mobility within and across national borders; they provide information on quality assurance in the EHEA.

It may be concluded that the main aim in determining professional competences of future officers of the Border Police and structured approach to their formation is the result of knowledge and skills acquisition which enables achieving significant professional results and assists in gaining them throughout life. A person is to be always ready for seeking new knowledge and independent formation of vital professional competences.

Keywords: *professional training, quality of higher education, quality standards, competences.*